

ÂŞIK EDEBİYATINDA KELİME BAŞI KAFİYELİ ŞİİRLER VE SEFİL SELİMÎ'DEN ÖRNEKLER*

Dr. Doğan KAYA

Türk şiir geleneği içinde *başkafiye*, bir başka deyişle *mısra başı kafiyeler*, halk şiiri geleneği içinde orijinal bir durum sergilerler. Başkafiye, dörtlüklerde, bazen da şiirin tamamında, mısraların, aynı sesi taşıyan kelimelerle başlatılma esasına dayanır. Bu tarzda ortaya konulmuş şiir örneklerini, eski Türk şiirinde, sözgelişi; Uygur Türklerinin şiirlerinde bol miktarda görürüz. Sözü ettiğimiz kafiye, ilerleyen zaman içerisinde mısra ortasına, daha sonra da mısra sonuna kaymıştır.¹

Bizim burada ele alacağımız konu ise; edebiyatımızda çok az örneğini gördüğümüz, *kelime başı kafiye*li şiirler olacaktır. Bunu anlatırken de günümüzün önde gelen âşklarından Sefil Selimî'nin şiirlerden yararlanacağız.

Âşık şiirinde, mısra başı kafiyelerin yanı sıra, yine aynı sese riayet edilerek yapılan kafiye ile vücuda getirilmiş iki tarz daha vardır.

Birinci usulde, mısra hangi sesle başlıyorsa, mısranın sonunda da aynı ses vardır. Bu şiirleri "*baş ve son kafiye*li şiirler" diye adlandırabilir. Azerbaycanlı âşık *Molla Cuma*'nın bu tarzda söylediği pek çok şiiri vardır. Bunlardan (A, G, H, K, M, S, Z) vs. gibi sesleriyle söylediği şiirleri zikredebiliriz. Sözgelişi *Molla Cuma*'nın (H) sesini esas alarak söylediği şiir şu şekildedir:

BAH

Heyli vahtdır men naşidim bu gızdaki fende bah,
Humarlanıb ala gözler, lebindeki gende bah.
Horyadlardan pinhan olsun şamamaynan ter buhah,
Hoş gönçesen, men bülbülü salıbsan kemende bah.

Heste düşen bendelerin tebibisen, ey halıh,
Har gucupdu güllerimi bülbüller galdı yanıh,
Hatirime deyip eziz gönlümü etme sınıh,
Helvet durub seher iken bir mene ötende bah,

Hudam yazsın seni mene, biz de murada çatah,
Hırda-hırda doğruyuban avaz-avaza gatah,

* Yayımlandığı yer: *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul, 2000, s. 205-212.

¹ Bu konudaki çalışmamız için kitabımızda *Âşık Edebiyatında Mısra Başı Kafiye*ler bölümüne bakılabilir.

**Halgdan gizli bir bucagda sarmaşib böyle yatah,
Hurma teki MOLLA CUMA leblerin emende bah.**²

Âşık edebiyatında aynı sesin kullanmasını esas alan **ikinci** tarz ise, şiirin tamamında geçen kelimelerin başında aynı sesi kullanmadır. Hemen şunu söyleyelim ki, edebiyatımıza bu şekilde şiir kazandıran âşığımızın sayısı yok denecek kadar azdır. İncelemelerimiz sırasında *Erkiletli Âşık Hasan* (1772-1856) ve *Veysel Şahbazoğlu* (Arpaçay, 1921-1995)'na ait birkaç şiir dışında örnek bulmamız pek mümkün olmadı. Kaldı ki, aşağıda verdiğimiz örneklerde de görüleceği üzere, maalesef şiirde yer alan bütün kelimeler, aynı sesle başlayan kelimeler değildir.

**Merhaba benim meleşim
Mislin yok mahım merdane
Mor menefşe metahımdır
Muy-ı müdam mestane**

**Mahsus muhabbet muradım
Meşrebim mesud aradım
Meyl edip muyindir adım
Maşallah mülki miyane**

**Mahlık müjgane mesail
Maksudum mesud mu sail
Men memegi mahına kail
Mey içmiş mahmur mestane**

**Müşkil bu HASAN'a mihnet
Mümkün mekr ile melâmet
Muhâl muhtaca merhamet
Mihman mıyım yar meskene**³

x x x

BİZE

**Merdan Muhammed damadı Mustafa evlâ bize
Musa Kelimullah dedi Mevlânâ Mevlâ bize
Mevlûd Resulü şanına hatib-i çelebidir
Mehdi sahibü'l-zamanı muratla Mevlâ bize**

Hasan ağı ile gitti Hüseyin al kanınan

² Paşa EFENDİYEV, *Molla Cüme- Eserleri*, Bakı, 1995, s. 171.

³ Rasim DENİZ, *Erkiletli Âşık Hasan*, Kayseri, 1996, s. 114.

Hamza Habibillah dedi Harun'da nişaninan
Halil'den Hacer hamile İsmail kurbaninan
Hatice'yle Havva haktır gelmesin hülya bize

Adem'i abad etti gönderdi peder dedi
Ahmed Ali'yi diledi Abbas'a kader dedi
Abdullah Amine eşi Ayşe Muhtar'da dedi
Allah'ın alim varlığı ŞAHBAZ'ım söyle bize ⁴

Ne var ki, edebiyatımızda, “kelime başı kafiyeli şiirler” adını verebileceğimiz ve istediğimiz anlamda, yani, şiirin tamamında aynı sesle başlayan kelimelerin kullanımıyla ortaya konulmuş şiir örnekleri de vardır. Yukarıda adından söz ettiğimiz Sefil Selimî (Şarkışla, 1933-...)’nin şiirleri içinde, konumuzu doğrudan ilgilendiren 19 örnek bulunmaktadır. Şiirler, genellikle, aşk ve tasavvuf konulu olup hepsi üçer dördüktür.

Selimî’nin aşağıda örneklerini verdiğimiz şiirlerinin dışında A, G, M, O, Ö, T, V sesleriyle başlayan kelimeleri kullanarak söylediği şiirler de vardır. Biz, burada örnek olması için birkaçına yani, B, C, Ç, D, E, H, K, S, Y ve Z sesleriyle başlayan kelimelerle vücuda getirdiği şiirlerine yer veriyoruz. Hatta bu seslerden bazılarıyla (Ç, S gibi..) iki ayrı şiir yazmıştır.

Yukarıda adından söz ettiğimiz, “mısra başı kafiyeli şiirler”, “baş ve son kafiyeli şiirler” ve “kelime başı kafiyeli şiirler” konusuna temas ettiğimiz bu çalışma bizlere göstermiştir ki, **âşık şiirinde kafiye** konusuna daha geniş bir perspektiften bakmamızı gerektirmektedir. İlerleyen zaman içerisinde bunlara belki başka örnekler de katılacaktır. Yapacağımız etüt salt kafiye tariflerinin dar çerçevesi içerisinde kalmamalı, âşık şiirinde ortaya konulmuş örnekleri kapsayan daha muhtevalı bir etüt olmalıdır. Yeri gelmişken burada, “*Çok Kafiyeli Şiirler Üzerine Yeni Düşünceler*” başlıklı bölümde tanımladığımız kafiyei tekrar kaydetmek istiyoruz. **Kafiye**; “*Şiirde ahengi ve anlam zenginliğini sağlamak için, mısraların başında, ortasında veya sonunda, belli bir sayıya bağlı kalmadan esas alınan seslerle tesis edilen ses benzerliğidir.*”

Aşağıda örneklere bir de bu gözle bakılırsa, kafiye konusunda hüküm verirken hiç de acele etmememiz ve ne derece titiz davranmamız gerektiği daha iyi anlaşılacaktır. (Bahsettiğimiz hususlara dikkat çekmek için, her kelimenin ilk harfini, özellikle büyük harflerle yazdık.)

-B-

Barları Bahçeye Bahşeder Bahar
Bizleri Bizlere Bağlar Bağınan

Beyinler Başları Bulduktan Beri
Batağa Bırakmaz Balı Biberi

⁴.Erdoğan ALTINKAYNAK, *Âşık Veysel Şahbazoğlu (Hayatı-Sanatı-Şiirleri)*, Ank., 1998, s. 9.

Böğründe Bağrında Bahrinde Bahar Barışın Burcunda Birdeki Barı
Buzları Büzlere Bağlar Bağınan Bazları Bazlara Bağlar Bağınan

SEFİL SELİMÎ'niz Binlere Bakar
Binler Başağında Bire Baş Büker
Babalar Bebekten Beşikten Bıkar
Bezleri Bezlere Bağlar Bağınan

* * *

-C-

Cismimin Cüssemın Ceryanı Cöhü Cerrahların Cezbi Celpleri Cüzi
Ciddiyet Cesaret Cemidir Cemi Cahilin Cilvesi Cehalet Cazı
Cehrimde Cananım Canımın Canı Cennetler Cemaat Cüzüdür Cüzü
Cemallullah Cihan Camıdır Camı Cevabım Cümlemin Cim'idir Cim'i

Cadılar Cahiller Cehennem Cini
Cefada Cezada Cimriyle Canı
SEFİL SELİMÎ'nin Ciğeri Canı
Cömertlere Cemler Camidir Camı

* * *

-Ç-

Çarpuklar-Çurpuklar Çanak-Çömlekler Çatlağın-Çutlağın çörüyle çöpü
Çar Çabuk Çarşıya Çıktı Çürükler Çokluğun çehresi çatısı çapı
Çakallar Çürükler Çaput-Çuputlar Çerçinin çakısı çapların çapı
Çarşaf Çevresinde Çöktü Çürükler Çaplığın çapına çöktü çürükler

Çöplükler çöplüğü çiğnetti çiğne
SEFİL SELİMÎ'nin çeşnisi çoğa
Çıplaklar çorluyu çiğnetti çağa
Çağın çekiciyle çaktı çürükler

* * *

-D-

Define Defterim Delik Deşiktir Darmadağınğım Direncim Düştü
Didikleyip Durma Döküldüm Dayı Derdim Deryalaştı Dışına Daştı
Derdi Dirsekledim Deştikçe Deştim Duralım Dedimse Daha da Deşti
Derdin Derinine Dıkıldım Dayı Dertliler Darına Dakıldım Dayı

Dikensiz Derbeder Deliden Deli
Dertlerim Derdimin Dudağı Dili
SEFİL SELİMÎ'de Dert Dolu Dolu
Derdin Direkledi Dikildim Dayı

* * *

-E-

Evliya Evinin Eşiğinde Er	Emanet Ellerde Enbiya Eli
Erenler Ereni Eğmez Eğilmez	Ekber Esenliği Emri Evveli
Ezeli Ebedi Ezberledim Er	Ezeller Ezeli Esma Ezeli
Ervahlar Ervahı Ezmez Ezilmez	Ecdadı Emmini Ekmez Ekilmez

Ebcetin Etkisi Erginin Emi
 Eteklere Enmez Ecrinin Emi
 SEFİL SELİMÎ' de Ezginin Emi
 Emciler El Ele Eşmez Eşilmez

* * *

-H-

Hepimiz Hısımız Hayat Hikâye	Hamiyyet Hürmettir Hanesi Hastır
Hasımlar Hainler Horlar da Horlar	Halkımıza Himmet Hüda'dan Histir
Hislerim Hasımca Hasa Hediye	Hırsımızın Harbi Hamca Hevestir
Hassasiyet Hattım Hırlar da Hırlar	Hayırsız Hayaller Hörler de Hörler

Hakk'ın Hidayeti Hükümünde Hece
 Hakikat Hayranı Hakiki Hoca
 SEFİL SELİMÎ'niz Hasrettir Hacc'a
 Hürriyet Hasreti Hürler de Hürler

* * *

-K-

Köşeke Kısıldım Kendime Küstüm	Kahpe Kaprisimin Kurdunu Kırdım
Köşe mde Kıyamet Koptukça Koptu	Kemlik Kimliğimi Kardıkça Kardım
Körleşmiş Kabrimi Küfrümü Kestim	Kafamda Kibarlık Köşkünü Kurdum
Kaşımnda Kıyamet Koptukça Koptu	Kışımnda Kıyamet Koptukça Koptu

Katilin Kötünün Karanlık Kini
 Kaderin Kağnısı Kılıcı Kını
 SEFİL SELİMÎ'NİN Kaynıyor Kanı
 Keşimde Kıyamet Koptukça Koptu

* * *

-S-

Sözlerim Sözümlün Sakalı Saçı	Sahtekâr Sürtükler Sinemi Sıkar
Sırtını Sıvadım Serdim Sen de Ser	Sofular Softalar Sakardan sakar
Sarfin sahibiyim Saklamam Suçu	Sivrisinek Seyyahları Sık Sokar
Salladım Sırtıma Sen de Sar	Serimden Sebebi Sordum Sen de Sor

Savurup Saçtığım Servetin Sesi
 SEFİL SELİMÎ'nin süsüdür Süsü

Sıcağım Soğuşum Sazımda Sisi
Sağlama Sakata Sürdüm Sen de Sür

* * *

-Y-

Yüz Yılda Yüz Yerde Yüzdük Yüz Yüze Yoşuduk Yaşlandık Yaslandık Yere
Yan Yana Yanaştık Yerdik Yerildik Yollarda Yorulduk Yalvardık Yare
Yön Yöne Yönelidik Yazdık Yaz Yaza Yanımda Yöremde Yıllanır Yara
Yenildik Yeniştik Yardık Yarıldık Yan Yanca Yürüdükd Yorduk Yorulduk

Yaydığımız Yağın Yayığı Yarım
SEFİL SELİMÎ'den Yorumsuz Yorum
Yüceler Yücesi Yanında Yerim
Yollara Yollandık Yirdik Yirildik

* * *

-Z-

Zekamı Zaptetti Zatların Zati Zehir Zemininin Zemmi Zır Zır
Zirimi Zedeler Zıtlar Zevatlar Zahirin Zevkleri Zorluyor Zoru
Zihnimde Zahitler Zaylandı Zati Zırvalar Zelveler Zerzevat Zeri
Zarımı Zedeler Zıtlar Zevatlar Zerimi Zedeler Zıtlar Zevatlar

SEFİL SELİMÎ'nin Zannı Zerzeve
Zayıflar Zayıfı Zaylıyor Zaya
Zerrenin Zahminde Zerrece Ziya
Zorumu Zedeler Zıtlar Zevatlar

Kelimeler :

zati	: zaten
zer	: altın
yoşuduk	: ezilip yıprandık
yirdik yirildik	: manevi olarak yardım yarıldık
dıkıldım	: tıkıldım
dakıldım	: takıldım
bar	: meyve
emci	: ilaç veren, tedavi eden
enmez	: inmez
çerçi	: köy köy dolaşan seyyar satıcı
çorlu	: hasta
cöh	: maden